

Joanna Sawicka*

PROWIZJA OD KREDYTÓW WALUTOWYCH A ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYM

Wycena kredytu według wartości godziwej, przy wykorzystaniu efektywnej stopy procentowej powoduje, że prowizja staje się jednym z elementów przepływów kapitałowo-odsetkowych. Prowizja od kredytów walutowych jest rozliczana zgodnie z metodologią zamortyzowanego kosztu i jej wpływ na bilans jest rozłożony na cały okres trwania umowy. Powoduje to zmianę w podejściu do zarządzania ryzykiem walutowym i ustalaniu pozycji walutowej. Artykuł pokazuje, jakie podejścia są stosowane to tego zagadnienia.

Słowa kluczowe: ryzyko walutowe, zamortyzowanych koszt, MSR 39

CURRENCY CREDIT COMMISSION AND CURRENCY RISK MANAGEMENT

Fair value valuation and effective interest rate method calculation case that fees becomes an element of capital and interest cash flows. A currency credit commission is calculated due to an amortise cost calculation and its influence on balance is distributed for a whole credit agreement period time. This cause changes currency risk management and currency position calculation. The article show possible ways of solving the case.

Keywords: currency risk, amortized cost, IAS 39

1. WPROWADZENIE

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (w szczególności MSR 39) wprowadziły do księgowości zasadę wyceny według wartości godziwej. W polskim prawie standard ten również znalazł swoje odzwierciedlenie. Rozporządzenie Ministra Finansów z 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. nr 149, poz. 1674 z późn. zm.) wprowadziło ustawy obowiązek wyceny aktywów i zobowiązań finansowych przy wykorzystaniu efektywnej stopy procentowej. Takie podejście spowodowało powstanie różnicy w interpretacji posiadanej przez jednostkę gospodarczą pozycji walutowej i wpływie na tę pozycję zapłaconej prowizji od kredytu walutowego. W jednostkach gospodarczych, w których jeszcze nie stosuje się wyceny zgodnej ze zamortyzowanym kosztem, zapłacona prowizja walutowa jednorazowo wpływa na wynik finansowy. Tak rozliczona prowizja ma natychmiastowy wpływ na pozycję walutową firmy. Ponadto, z punktu widzenia pozycji wymiany, nie ma

* Katedra Zarządzania Finansami, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków

znaczenia, czy prowizja walutowa jest powiązana z kredytem, czy też jest niezależną opłatą pobieraną za czynności finansowe. Jednak sytuacja ta zmienia się diametralnie w momencie wejścia w życie obowiązku wyceny instrumentów finansowych według zamortyzowanego kosztu. Prowizje stają się elementem przepływów kapitałowo-odsetkowych, w wyniku czego pobrana w walucie prowizja powinna powiększać rzeczywiste zaangażowanie kredytowe firmy w danej walucie. Pojawia się zatem problem ujmowania w bilansie tych prowizji oraz ich wpływu na ryzyko walutowe przedsiębiorstwa.

Ażeby uzyskać pełne spektrum nakreślonej problematyki, należałoby przeanalizować sześć przypadków form kredytowania dopuszczalnych na rynku finansowym:

- 1) kredyt w walucie obcej – prowizja pobrana z góry również w walucie obcej,
- 2) kredyt w walucie obcej – prowizja należna w przyszłości również w walucie obcej,
- 3) kredyt indeksowany do waluty obcej – prowizja pobrana z góry indeksowana do waluty obcej,
- 4) kredyt indeksowany do waluty obcej – prowizja należna w przyszłości indeksowana do waluty obcej,
- 5) kredyt w walucie obcej – prowizja pobrana z góry w złotychkach,
- 6) kredytu w walucie obcej – prowizja należna w przyszłości wyrażona w złotychkach.

2. WPŁYW PRZYJĘTEJ METODY WYCENY INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH NA ROZLICZANIE PROWIZJI KREDYTOWYCH

Ze względu na rozległość zakreślonej problematyki w artykule niniejszym rozważony zostanie jedynie pierwszy z opisanych wyżej przypadków.

Przykład

Jednostka gospodarcza uzyskała kredyt na warunkach ujętych w tabeli 1.

Tabela 1
Warunki kredytowania

Kryterium	Wartość kryterium
Kwota kredytu (euro)	400 000,00
Czas trwania kredytu	12 miesięcy
Oprocentowanie (euro)	10,00%
Spłata odsetek	miesięcznie
Kwota prowizji (euro)	16 000,00

Źródło: opracowanie własne

W celu przedstawienia sposobu rozliczania otrzymanego kredytu przy wykorzystaniu metody tradycyjnej oraz zgodnie z efektywną stopą procentową, w tabeli 2 zamieszczono rozliczenie przykładowego kredytu walutowego wraz z prowizją w walucie pobraną z góry¹.

Kolumny od 1 do 5 w tabeli 2 przedstawiają tradycyjne rozliczenie kredytu. Kolejne kolumny zawierają:

1. daty uruchomienia kredytu oraz spłat rat kapitałowych i odsetek zgodne z harmonogramem wynikającym z umowy kredytowej,
2. podstawę naliczenia odsetek w kolejnych miesiącach trwania kredytu,
3. wysokość naliczonych odsetek za dany miesiąc,
4. wartość spłaty kapitału w kolejnych okresach rozliczeniowych
5. łączną wysokość spłaty kapitału i narosłych odsetek (rzeczywiste przepływy gotówkowe).

Jak widać, w metodzie tradycyjnej (tab. 2) zapłacona prowizja nie znajduje swojego bezpośredniego odzwierciedlenia przy analizie kredytu. Stanowi ona jedynie oddzielny, incydentalny przepływ finansowy mający jednorazowy wpływ na pozycje bilansowe niezależnie od kredytu którego dotyczy.

Kolumny 6 do 9 tabeli 2 przedstawiają ten sam kredyt rozliczony z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej. Kolejne kolumny ujmują:

6. podstawę naliczenia odsetek w kolejnych miesiącach trwania kredytu,
7. naliczone odsetki za dany miesiąc,
8. wysokość spłaty poszczególnych rat kapitałowych,
9. różnice w wysokościach naliczonych odsetek od zaciągniętego przez firmę kredytu (w zależności od przyjętej metody jego rozliczania) wyliczaną pomiędzy wartościami kolumny 7 i 3.

Można zauważyć na powyższym przykładzie, iż prezentacja prowizji walutowej w przypadku wykorzystania zamortyzowanego kosztu wygląda zupełnie inaczej. Wpływ prowizji na pozycje bilansowe „rozciąga” się czasie, czego dokładnym odzwierciedleniem jest kolumna 7 tabeli 2. Sama nazwa metody „zamortyzowanego kosztu” pochodzi właśnie od takiego rozłożenia w czasie (inaczej amortyzacji) przychodu prowizyjnego tak, by zysk z niego nie był zaliczany do wyniku finansowego jednorazowo, lecz kształtował go równomiernie w miarę spłaty rat i upływu czasu trwania kredytu. Takie ujmowanie wyniku nie pozwala na dokonywanie manipulacji w prezentacji rachunku zysków i strat. Dotychczas podmiot gospodarczy mógł świadomie i celowo manipulować uzyskiwanym wynikiem finansowym.

Jeśli przykładowo firmie zależało na wygenerowaniu wysokich kosztów, wówczas w momencie uruchomienia kredytu wystarczyło zawrzeć umowę kredytową z wysoką prowizją i niskimi odsetkami.

¹ Metodologia przeprowadzonych wyliczeń została szczegółowo opisana w artykule [3].

Tabela 2
Rozliczenie kredytu w euro w sposób tradycyjny i z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej

Data	W sposób tradycyjny					Za pomocą efektywnej stopy procentowej				
	Podstawa naliczania odsetek	Odsetki za dany miesiąc (1)	Splata kapitału (1)	Splata kapitału oraz odsetek 3+4 oraz 7+8 razem	Podstawa naliczania odsetek	Odsetki za dany miesiąc (2)*	Splata kapitału (2)	Różnica w wysokości odsetek 7-3		
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
2004-12-31	400 000,00	-	-	-384 000,00	384 000,00	-	-	-		
2005-01-31	366 666,67	3 397,26	33 333,33	36 730,59	353 120,52	5 851,11	30 879,48	2453,85		
2005-02-28	333 333,33	2 812,79	33 333,33	36 146,12	321 830,73	4 856,33	31 289,79	2043,54		
2005-03-31	300 000,00	2 831,05	33 333,33	36 164,38	290 570,17	4 903,82	31 260,56	2072,77		
2005-04-30	266 666,67	2 465,75	33 333,33	35 799,09	259 054,71	4 283,63	31 515,46	1817,87		
2005-05-31	233 333,33	2 264,84	33 333,33	35 598,17	227 403,82	3 947,29	31 650,89	1682,45		
2005-06-30	200 000,00	1 917,81	33 333,33	35 251,14	195 505,10	3 352,42	31 898,72	1434,61		
2005-07-31	166 666,67	1 698,63	33 333,33	35 031,96	163 452,10	2 978,96	32 053,00	1280,33		
2005-08-31	133 333,33	1 415,53	33 333,33	34 748,86	131 193,80	2 490,56	32 258,29	1075,04		
2005-09-30	100 000,00	1 095,89	33 333,33	34 429,22	98 698,66	1 934,08	32 495,15	838,19		
2005-10-31	66 666,67	849,32	33 333,33	34 182,65	66 019,91	1 503,90	32 678,75	654,58		
2005-11-30	33 333,33	547,95	33 333,33	33 881,28	33 111,90	973,27	32 908,00	425,33		
2005-12-31	0,00	283,11	33 333,33	33 616,44	0,00	504,54	33 111,90	221,43		
Razem	-	21 579,91	400 000,00	421 579,91	-	37 579,91	384 000,00	16 000,00		

* Efektywna stopa procentowa dla kredytu rozliczanego w całym okresie kredytowania w euro – 19,4889%

Jeśli jednak firma preferowała równomiernie rozłożone obciążenia finansowe, wówczas pozyskiwała kredyt bezprowizyjny, ale o wysokim oprocentowaniu. Wreszcie, jeśli jednostka gospodarcza chciała przesunąć zasadniczą część kosztów ponoszonych w związku z obsługą pozyskanych na drodze kredytu środków finansowych, to prowizja mogła być płatna na koniec okresu. We wszystkich tych przypadkach efektywne oprocentowanie kredytu (a co za tym idzie faktyczny jego koszt) mogło być identyczne, ale rozłożenie kosztów różne. Rozliczanie kredytów zgodnie ze zamortyzowanym kosztem likwiduje taką możliwość.

Takie podejście jest jak najbardziej prawidłowe z punktu widzenia rzetelności prezentacji wyniku finansowego [4]. Niestety niesie ze sobą inne problemy:

- bilansowa wartość kredytu w metodzie standardowej jest inna niż w przypadku rozliczenia go przy pomocy efektywnej stopy procentowej; kolumny 2 i 6 (tab. 2) przedstawiają podstawę wysokości kapitału w momentach dokonywania spłaty kolejnych rat;
- wysokość narosłych odsetek w obu metodach jest różna; różnica w ich wysokości w metodzie liniowej oraz efektywnej (kol. 9 tab. 2) daje w efekcie amortyzację prowizji.

3. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYM A SPOSÓB PREZENTACJI ZACIĄGNIĘTYCH KREDYTÓW W BILANSIE FIRMY

Przedstawiona sytuacja rodzi problemy w momencie, gdy firma dąży do urzeczywistnienia kompleksowej polityki zarządzania ryzykiem walutowym. Jeśli jednostka gospodarcza chce uniknąć lub przynajmniej ograniczyć konsekwencje wystawiania się na ryzyko zmiany kursu walutowego, wówczas tak kształtuje swój bilans, ażeby terminy i wartości spłat zobowiązań i należności walutowych pokrywały się dla każdej waluty, w jakiej firma prowadzi rozliczenia. Jeśli wysokości przepływów gotówkowych w każdej z walut się znoszą oraz całość posiadanych zobowiązań i należności jest sobie równa, wówczas podmiot gospodarczy jest niezależny od wahań kursów walut. Mówi się wówczas, że pozycja walutowa wynosi zero, gdyż suma potencjalnych różnic kursowych dodatnich i ujemnych dla każdej z walut się znosi.

Całkowite przepływy pieniężne, jakie muszą nastąpić w przypadku kredytu, którego konstrukcja została przedstawiona w omawianym w niniejszym artykule przykładzie, obrazują wartości ujęte w kolumnie 5 tabeli 2. Warto zauważyć, iż niezależnie od przyjętej przez jednostkę metody rozliczania kredytu (tradycyjnej lub z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej) są one tożsame.

Różnice wystąpią natomiast w bilansowej wartości spłacanego przez jednostkę kredytu (tab. 3).

Rozwiązanie zarysowanego powyżej zagadnienia może nastęrczyć wiele problemów. W chwili obecnej można skorzystać jednak z doświadczeń innych jednostek operujących na rynkach finansowych. Problem został dostrzeżony w sektorze bankowym.

Tabela 3
Różnica wartości bilansowej dla obu metod rozliczenia kredytu (euro)

Data	Podstawa naliczania odsetek (sposób tradycyjny liniowy)	Podstawa naliczania odsetek (efektywna stopa procentowa)	Różnica wysokości podstawy kapitału pomiędzy metodami (2) – (3)
1	2	3	4
2004-12-31	400 000,00	384 000,00	16 000,00
2005-01-31	366 666,67	353 120,52	13 546,15
2005-02-28	333 333,33	321 830,73	11 502,60
2005-03-31	300 000,00	290 570,17	9 429,83
2005-04-30	266 666,67	259 054,71	7 611,96
2005-05-31	233 333,33	227 403,82	5 929,51
2005-06-30	200 000,00	195 505,10	4 494,90
2005-07-31	166 666,67	163 452,10	3 214,57
2005-08-31	133 333,33	131 193,80	2 139,53
2005-09-30	100 000,00	98 698,66	1 301,34
2005-10-31	66 666,67	66 019,91	646,76
2005-11-30	33 333,33	33 111,90	221,43
2005-12-31	0	0	0

Narodowy Bank Polski – Generalny Inspektor Nadzoru Bankowego (GINB) w piśmie do prezesów banków z dnia 30.05.2005 zaproponował następujące rozwiązanie dla kredytów w walucie obcej i prowizji pobranej z góry w walucie kredytu [5]:

„Ewidencja bilansowa

W ewidencji bilansowej pobrana prowizja powinna pomniejszać wartość nominalną kredytu.

Pozycja walutowa

Należność z tytułu kredytu odzwierciedla ewidencję bilansową, czyli wykazana jest jako aktywa w walucie obcej w kwocie równowartości w złotych wartości nominalnej kredytu pomniejszonej o równowartość w złotych nierozliczonej prowizji pobranej w tej walucie (jest to równoważne z ujęciem w aktywach dla danej waluty równowartości w złotych nominalu kredytu oraz w pasywach w tej walucie – równowartości w złotych pobranej prowizji)”.
”

Powyższa opinia sprowadza więc problem zarządzania pozycją walutową do pierwotnej wersji (kalkulacji liniowej), czyli do utrzymania sytuacji, w której pobrana prowizja w walucie zmienia pozycję walutową w dniu jej pobrania. Oznacza to, że bank w celu zarządzania pozycją walutową powinien równoległe utrzymywać bilans w postaci obowiązującej przed wejściem w życie rozporządzenia Ministra Finansów [5]². Byłby to bilans wyłącznie na potrzeby pozycji walutowej. Samo wdrożenie regulacji zawartych w rozporządzeniu MF jest ogromnym wyzwaniem dla jednostek gospodarczych, a dodatkowe utrzymywanie kolejnego bilansu dla pozycji walutowej musi wiązać się z dodatkowymi problemami. Dlatego GINB w cytowanym liście zaznaczył:

„Należy zaznaczyć, że stanowisko przedstawione powyżej należy uznać za stanowisko rekomendowane przez GINB. Przy tym, GINB zdaje sobie sprawę, że większość banków przyjęło i wprowadziło określone rozwiązania systemowe umożliwiające stosowanie wyceny metodą efektywnej stopy procentowej. W związku z powyższym dla ustalania pozycji walutowej określanej dla potrzeb adekwatności kapitałowej banku GINB uznaje za akceptowalne podejście, aby prowizja rozliczana według efektywnej stopy procentowej, pobierana w innej walucie (również w złotych) niż waluta obca, w której jest kredyt, była ujmowana w sprawozdaniu z pozycji walutowej analogicznie jak prowizja pobrana w walucie kredytu”

Reasumując, można stwierdzić, że Narodowy Bank Polski zaakceptował oba podejścia (tj. liniowe i efektywne) do zarządzania ryzykiem walutowym. Przedsiębiorstwa mogą wzorować się na rozwiązaniach praktykowanych w sektorze bankowym. Można więc powiedzieć, że wdrożenie efektywnej stopy procentowej, porządkując dwuznaczność prezentacji wyniku finansowego wprowadziło dwuznaczność w prezentacji pozycji walutowej jednostki gospodarczej.

Literatura

- [1] MSR nr 39 – *Instrumenty finansowe – ujawnianie i wycena*
- [2] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.)
- [3] Sawicka J., Sawicki T.: *Efektywna stopa procentowa kryterium decyzyjnym*. Rachunkowość 2004, 7, 13
- [4] Ustawa z dnia 29 września 1994r. o rachunkowości (tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.)
- [5] Pismo NBP Generalnego Inspektora Nadzoru Bankowego do prezesów banków, NB-BPN-III-WL-523-17/306//05, Warszawa, 2005.05.30
- [6] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości banków (Dz. U. Nr 149, poz. 1673 z późn. zm.)

² Rozporządzenie to reguluje zagadnienia m.in. zamortyzowanego kosztu składników finansowych w odniesieniu do banków. Odpowiada on skorygowanej cenie nabycia definiowanej w [2].